

jednu staru priču htio bih obnoviti
ovom današnjem svijetu je ponoviti
ANDREAS MAPURAS*

umori me više tkanje te pogrešno napisane priče
što duže dišem to se više smanjujem
želim se ponovo roditi ispunjen ushićenjem
koje određuje boju šumarica svibnja
sličiti mojim poljima
ÜMIT İNATÇI **

- * Andreas Mapuras (1918. –1997.) autentični pučki pjevač, stihoklepac koji je više od 40 godina živio i izdržavao obitelj prodajući svoje pjesme napisane po narudžbi. Njegove i pjesme drugih stihoklepaca s Cipra uvrštene su u ovu knjigu zahvaljujući Konstantinosu Jankulisu.
- ** Ümit İnatçı je rođen 1960. u Limasolu na Cipru. Poznati je književnik, slikar i svestrani umjetnik čija se djelatnost proteže i na polje dizajna i filmske umjetnosti.

a psiholozi mi rekoše da je to što
tražim jedna rana dječja
skrivena
i dali mi upute te ja dalje
krenuh prema moru koje nas okružuje
JORGOS KALOZOIS*

* Jorgos Kalozois (1963.) je ciparski filolog i pjesnik, ovo je fragment iz njegove pjesme *Kozmičko pitanje*, iz zbirke pjesama *Konjugacija glagola*, Farfulas, Atena, 2009., str. 75

klupko priča “ajme dodi čim prije baki ti je pozlilo”
ajme dodi čim prije baki ti je pozlilo, maloprije me nazvala Mida, “madam, madam, brzo baka je kašljala krv”, povratila je krv, tako mi je rekla, bila sam s Agatom u pečenjari, radnja dupkom puna, kako da odem baš tada? nazvala sam ti ujaka da je on odvede, da, upravo tako, pa ti on ode, a nije mi bilo dosta moje muke nego ti se javila ujna, “sestro, daj mi brzo brata”, kažem joj, a ona ništa ne kopča, “što ima novo kod vas, moja Marula?” pa razvezala od Kulina bana, te išli smo u masline, te ovo, te ono, baš je bila raspoložena za priču, “ma daj mi ga, as ti Gospe, majci nam je pozlilo”, samo što nisam počela vikati na nju, sva sreća te je shvatila i rekla mu, i tako, kaže mi, poslah ti njega, pa su je prebacili u bolnicu, a sad odosmo i mi, hoćeš li dolaziti? telefonirala mi je majka, baki mi je pozlilo, povratila je krv, prebacili su je iz sela u bolnicu, na intenzivnoj je njezi, reče mi da je ozbiljno, i da dodem u Limasol da je vidim “ajme dodi čim prije baki ti je pozlilo”, nazvala ga je majka jedno popodne, bio je četvrtak, prebacili su je u bolnicu, povraćala je krv, tamnu, skoro crnu, po svemu sudeći stanje je bilo ozbiljno, pa još u njenim godinama... nije dovršio misao, ali bilo je jasno koju misao se plašio izgovoriti, “doći ću odmah, obećao joj je, ali je uspio stići tek u

petak navečer, zatekao je majku i tetku pred intenzivnom, nisu im dopuštali da budu stalno unutra s njom, sjedile su tamo bez riječi, malo je zastao tako i promatrao ih dok ga nisu primijetile, njegova majka je sve više ličila na baku, bile su gotovo identične, ona mu se osmjehnula čim ga je ugledala, možda je to zbog čitave atmosfere koja je vladala, ali mu se učinilo da je u njenom pogledu bilo neke ganutosti, ponekad osjeća kako mu majka ima prodoran pogled, koji dopire jako duboko, unutar njega, vjerojatno mnogo dublje nego što bi i sam to želio, ali valjda su takve sve majke, kao da posjeduju neku posebnu vezu s djecom koju su rodile, tko zna kakve se sve kemijske veze i spone stvaraju tijekom svih tih devet mjeseci pa nastavljaju djelovati i mnogo godina kasnije; rekao im je da ju je želio vidjeti, njegova majka je ušla s njim, ugledao ju je kako leži nepomična u krevetu, priključenu kablovima na aparate, uz neprekidnu transfuziju krvi, oči su joj bile otvorene, je li bila svjesna njihove prisutnosti? što li je osjećala? je li se plašila što je bila tako sama u krevetu? sama pred smrću, kao što ćemo svi jednog dana stati sami pred nju, što li je osjećala gospa Despina, ta snažna žena, stup njihove obitelji, nekad prava žena – zmaj?

otišao je iz bolnice ravno u selo pokupiti neke stvari, povesti sa sobom i djevojku koja je njegovala baku, i zatim svratiti do njihove kuće, mama i tetka nisu odlazile iz bolnice, iako su im rekli da nema potrebe da budu stalno tu, ionako su čekale ispred sobe, “to nam je majka, kako da je ostavimo?” odvratile bi, sjedile su tako satima bez riječi, udubljene u tko zna kakve sve misli; jedno dvaput je navratio liječnik, simpatičan i susretljiv čovjek mada im nije imao baš bogznašto reći, ništa novo, “krvarenje u želucu”, zato je imala bolove u posljednje vrijeme, zbog njene dobi operacija nije dolazila u obzir, a dao im je do znanja i što su mogle očekivati, “ništa je ne boli, ne brinite se”, rekla im je jedna bolničarka, da bi im valjda umirila zebnju, sjedile

su tamo i čekale i nisu ništa progovarale, samo su im misli bile jedno zamršeno klupko, ona je odlazila s ovog svijeta, i kao što to obično biva u takvim situacijama, svima im se život odmotavao pred očima

ostale su do kasno u noć i na kraju zajedno otišle iz bolnice, tetka je spavala kod njih, a on se, pošto je prvo obavio razne stvari koje su mu naložile, vratio kući gdje je te večeri i ostao spavati, u subotu se probudio rano i zatekao ih kako su se već bile vratile iz kupovine i kako se spremaju ponovo otići u bolnicu, vidio je da su kupile masline, halumi sir, vino, shvatio je da je to za sofru poslije sprovoda, da se nade zlu ne trebalo, “sahraniste je prije vremena” došlo mu je našaliti se s njima, ali je osjetio da ne bi baš bilo umjesno, “i njoj je otkucala zadnja ura”, kao da su mu govorile tužnim očima; popodne je odlučio vratiti se u Nikoziju i doći ponovo samo ako bi stvari krenule po zlu, tako da je svratio do bolnice da ih pozdravi i zatekao ih obje na istom mjestu samo što su bile još uznemirenije, baka je doživjela srčani napad, uspjeli su je povratiti, ali je njeno stanje bilo kritično, sve to im je liječnik malo prije bio rekao i dok su mu oni sa svoje strane redom nešto govorili, iz bolničke sobe je izašla bolničarka, ona simpatična, i rekla im “na žalost, preminula je”, samo to, i eto dogodilo se ono što su i očekivali; bilo mu je nezamislivo, tek tako, da se tek tako objavljuje da je smrt odnijela jednog čovjeka, a s druge strane, pomislio je kako je to bilo čak i utješno, jer ako je smrt nešto tako uobičajeno, onda možda i prestane biti nešto tako zastrašujuće; u svakom slučaju, uz jedno “na žalost, preminula je”, umrla je njegova baka Despina i vrijeme će učiniti svoje, pa će biti kao da nikada nije ni postojala, kako je to čudno! tetka nije htjela ući unutra, oni su ušli, još uvijek je bila priključena na aparate i infuziju, oči su joj bile zatvorene kao da je spavala, njegova majka ju je zagrlila i počela tiho plakati, on joj je samo dodirnuo ruku, čak i preko deke osjećao je kako je ledena; sjetio se

da mu je jednom majka ispričala kako je zatekla ubijenog njegovog oca, oca kojega nikada nije upoznao, i prije nego li je uspjela shvatiti da je bio mrtav dodirnula ga je i osjetila kako je cijelu prožima neka stud, kako joj leđi krv, dah, srce, mozak, kako je čitavu mrzne; “idemo”, rekao joj je ubrzo zatim, “idemo”

10 sprovod je bio planiran za sutradan u selu, navečer su se rano svi opet okupili kod njih, majka, njegova braća, ujaci, zajedno s njima i njegovateljica s Filipina, pokojnicu nisu donijeli na bdjenje, kao što je to nekada bio običaj, u stara vremena kada su i veze živih i mrtvih bile drugačije; zapravo uopće nije bilo planirano da je dovedu u kuću, niti ovdje niti u selu; “mislim da nema potrebe i sve se plašim da poslije neću moći ni u kuću ulaziti...” priznala im je tetka a i njegova majka se složila, ali su bdjenje sproveli na drugi način, tako što su držeći njenu deku cijelu noć sjedili u kuhinji gdje su pojeli nešto na brzinu, pa su onda napravili kavu za sve i prvo utanačili sve u vezi s procedurom i neophodnim detaljima, od pogrebne službe, pogrebnog auta, ulja, pogače, žita, odjeće, “pa zar bez pokrova, ako Boga znate, ja ću vam dati svoj koji donesoh sa Svetog groba”, predloži njegova ujna, nisu to smatrali neophodnim, ali kad je već inzistirala bili su ga voljni uzeti! Kad su završili sa svim detaljima ostali su sjediti malo tako u tišini, netko je pošao upaliti televizor, “Ne večeras”, odvrati ga njegova majka, “odavno se ovako ne skupismo svi zajedno, nećemo valjda da se zaglupljujemo buljeći u kutiju”, pa kad se već moralo bez televizije, malo pomalo, čas jedan, čas drugi, prisjetili su se starih priča, bakinih i svojih i još koječijih, glasina iz sela i onih koje su kolale među ostalom rodbinom, vremešnih šala, ali i smrtnih slučajeva, i starih gor-kih iskustava i muka koje sada, poslije toliko godina, više nisu kod njih izazivale bolne uspomene; dok su svi tako sjedili u krug jedan pored drugog, već su sad izgledale bla-že, ne onako kao kada su doživljene, pravo jedno klupko

zamršenih priča koje se odmotavalo, počinjao je jedan, prisjećao se drugi, i sve to što su govorili imalo je stjecište u današnjici, ili bi dodali i nešto iz novina ili pokoju vijest s televizije, pa su tako ostali zajedno u razgovoru do ka- 11
sno u noć iako je trebalo ustati rano i otići u selo da se sve pripremi, trebali su sami iskopati grob

trebali su je sahraniti zajedno s djedom, koji je umro još prije petnaest godina, grobnica je bila na starom groblju, tamo nije mogao ući traktor, “otidite vi”, rekla im je majka, “nemate razloga za strah”, nastavila je, “mrtvi vam ne mogu ništa, živi su ti koji ujedaju”, trebalo je maknuti nadgrobnu ploču, kopati dalje, pa kad bi naišli na prve kosti, “zovnite me ako se budete plašili”, sve bi ih trebali skupiti i uviti u jednu navlaku za jastuk i ostaviti po strani da ih poslije sahrane zajedno s bakom, sama pomisao na sve to izgledala je toliko jezivo, ali uopće nije bilo tako; otišli su do malog seoskog groblja već od sedam ujutro, tek što je bilo svanulo i svuda unaokolo je vladao mir, neki čudan spokoj i taj osjećaj je bio toliko sveprožimajući da ga je to uznemirilo, otišli su on, njegov brat, bratić i njegova dva ujaka, ipak na kraju nije bilo nimalo lako, zemlja je bila tvrda, umorili su se, “kako to kopaš, pobogu dijete?” našalila se s njim nježno majka, “iskreno se ispričavam, ali ne kopam grobove baš svaki dan!” odvrati on, došla je na vlastitu inicijativu, nije baš imala mnogo povjerenja u njih, “niste baš kuražni vi muški”,

zadirkiivala ih je, nisu joj ništa odgovorili, preuzimala je polako ali sigurno uzde obitelji koje je ionako držala otkad je baka oboljela od Alzheimerove bolesti, i to s pravom s obzirom na to što je sve prošla i izdržala, bila je jača od svih ostalih, ili je bar tako izgledala, pa ipak se, kad je ugledala djedovu lubanju, činilo kao da je i ona poklekla, “dosta, dosta je bilo, idemo sad!”; trebalo je još vratiti se u Limasol i opet ovamo u pratnji pogrebnih kola koja su trebala prenijeti baku do groblja; dubina groba ipak na kraju nije bila dovoljna pa se tijekom samog sprovoda njegov brat morao spustiti i iskopati raku još malo, baš tada majka mu je rekla “moram je ponovo vidjeti” pa je i on s njom ostao tako gledati još malo svoju mrtvu baku; bio je to prvi put da je bio tako blizu smrti i sva sreća nije bila tako strašna kakvom ju je zamišljao, vjerojatno jer nije bila neočekivana pa su nesvjesno bili pripremljeni za taj gubitak, a ne kao što je bilo u djedovom slučaju, koji je neočekivano umro; možda pak zato što je posljednjih godina zbog svoje bolesti baka dobila dovoljno pažnje, njege i topline, svi su se s njom zblížili još više, ublažile su se vremesne razmirice, zatvorene stare rane, riječi ljubavi su na vrijeme izgovorene, u svakom slučaju ono što mu je od svega toga ostalo trajno u sjećanju ponajviše je bio taj topao dojam koji mu je ostao od obiteljskog okupljanja i one priče, o baki i drugima, koje su podijelili i koje je on poslije ispričao jednom prijatelju, koji se pak sa svoje strane sjetio svojih i dodao ih, i ne samo to, već su se tu stekle još mnoge stare i nove priče, u koje su bili upleteni ljudi, ljudske sudbine, razni uzrasti, epohe i mjesta, bilo je to jedno klupko koje se odmotavalo i koje se još uvijek odmotava, nekada se te priče brkaju, i kod tebe stvaraju zbrku, koja ono bješe tvoja, a koja tuda priča, gdje je njen nastavak, a gdje njen kraj, je li to uopće bitno? Ionako je to samo jedno klupko priča; na čijem samom početku je njegova priča, priča o njegovom rođenju ili točnije priča

o smrti njegovog oca, prije nego što će se on i roditi otac mu je ubijen u Južnoj Africi gdje je...

“tvoj otac bijaše ostao u prodavaonici, dok smo ja i tvoj stric bili otišli do zračne luke ispratiti jednog rodaka koji je putovao na Cipar, kad sam se vratila našla sam ga kako leži na ledima na podu, nasred trgovine, pomislih da ga je spopala nesvjestica, bila sam jednom ranije svjedok kad mu se to dogodilo preda mnom, jednom kad se slučajno posjekao po prstu, i čim je vidio krv odmah se srušio, bio je eto tako poput tebe, mek čovjek; ‘Andro’, viknuh mu, ‘Andro!’, prodrmla sam ga i grozno se uplašila, bio je leden, posve leden, i tad sam se i ja čitava sledila pa me je prožela neka drhtavica; od tog časa pa sve dok ti baka nije došla s Cipra da bude sa mnom dok ne rodim, pa da onda krenemo natrag, odlazila sam na spavanje s upaljenim svjetlima, spopao me nekakav golemi strah, a isto sam činila i kod tvog strica gdje sam otišla nakratko, jedino sam tako mogla zaspati, sa svim svjetlima upaljenim, čovjek bi s pravom pomislio da nismo bili u žalosti nego da smo nešto slavili”

Pričala mi je da je i drugim prilikama dodirnula mrtve, svoju baku, jednu tetku, jednu prijateljicu koja je umrla rano, ali nitko nije bio toliko leden kao on; kad ga je zatekla tako na podu, nije odmah shvatila što se dogodilo, mislila je da se bio onesvijestio, najvjerojatnije su ga upucali s leda pa se rana nije vidjela, možda su ga ubili crnci, a možda i ne, ne znam točno, tada je neprestano bilo nemira u Južnoj Africi, jesu li možda to bili pljačkaši? Ne pitam, ne tražim za detaljima, izbjegavam to; ja sam rođen šest mjeseci kasnije, dobio sam njegovo ime, Andreas

“vaša baka se plašila zrakoplova ali poslije Androvog ubojstva, ukrcala se na prvi let i došla u Johannesburg, nije zaplakala kad me je vidjela trudnu i u crnini, niti me je utješila kad sam počela plakati, ‘pazi da ne izgubiš dijete’ bilo je prvo što mi je rekla, ‘pazi na bebu’, istini za volju nikada nismo mnogo razgovarale, ali tad mi je baš bilo

potrebno da mi nešto kaže, nešto ljudski što bi me utješilo, sada je naravno mogu razumjeti; što bi mi drugo mogla reći, imala je pravo, 'čuvaj bebu ko oči u glavi'“

“pravo je zborila, smrt prolazi samo uz pomoć života”

“znala je vaša baka”

“čitavog života je bila takva, svi smo bili pod njenom komandom, a onda je počela zaboravljati”

baka je bila počela zaboravljati posljednjih godina, a kad je situacija postala ozbiljnija pa je trebalo razmisliti što nam je činiti, pomislili smo na trenutak da bi bilo bolje smjestiti je u Starački dom za prvoborce jer je sudjelovala u borbi za neovisnost Cipra kao borac pokreta EOKA*, tako da bi imala odgovarajuću njegu i to besplatno, ali nismo imali srca da joj to učinimo, pri čemu ni ona sama to naravno nije htjela, u trenucima trezvenosti im je govorila “ja ostajem doma, dobro sam, nije meni ništa”, na kraju smo joj doveli jednu djevojku iz Bugarske, Danu, ali ni nju nije htjela prihvatiti, “što kažeš? čija si ono ti? ma sklanjaj mi se s očiju”, vikala je na nju zbog svake sitnice, “završavaj više, zatvaraj da možemo leći, gasi svjetlo, što mi prebireš po stvarima, što kažeš, koja si mi sad ono pa ti?” čak ju je na početku pokušala i udariti, “madam, baka me hoće tući”, zvala je sirotica svaki čas moju majku, bili su primorani da je ponovo odvedu liječniku, pa joj je prepisao tablete, malo se smirila, pomirila se i s Danom, koja joj je prala kosu, njegovala je, jednog dana joj je posvetila pravi tretman uljepšavanja, prvo joj je detaljno očistila nokte, pa ih je onda i nalakirala te je baka po prvi put u životu imala ofarbane nokte, makar i tim bezbojnim lakom, a baš su

* EOKA (1955.–1959.), akronim za Ethniki Organosis Kyprion Agoniston, Nacionalnu organizaciju ciparskih boraca, koja je vodila gerilsku borbu za okončanje britanske kolonijalne vlasti na Cipru i za konačno ujedinjenje otoka s Grčkom. Njeni napori su urodili plodom kad je 1960. Cipar oslobođen od britanske kolonijalne vlasti i kad je na čelo države kao njen predsjednik došao ciparski crkveni velikodostojnik Makarios. Ujedinjenje s Grčkom je ostao neostvaren (ili neostvariv) san (op. prev.).

sijali, “joj Gospe ti, nemoj je takvu voditi u crkvu, ima da nam se smije cijelo selo”.

“da nazovemo Danu da joj kažemo za baku, da zna”

u našem slučaju, kad je baka počela zaboravljati, moja majka dugo nije mogla povjerovati joj, bila je sigurna da je sve to činila zato što je bila jogunasta i da bi nam privlačila pažnju, da nas je zavitalavala, ponekad bi na nju vikala, “ma jel ti to ozbiljno? zar se stvarno ne sjećaš? kakve su to sad kerefeke?”, kao da ni sama nije htjela u to povjerovati, kao da je odbijala tu mogućnost, plašila je se, sve do dana kad je baka iznenada počela vikati izvan sebe, “gdje se nalazim? gdje sam? izgubila sam se, sestro, ne znam gdje sam, vodite me kući, hoću doma”, a bila je ispred doma svoga; moja majka je počela plakati, zagrlila je i pokazivala joj kuću, “mama, mamice moja, eto, ovo je tvoja kuća, naša kuća, zar je se ne sjećaš, mama, što ti je?”, a baka ništa, “vodi me kući, sestro mila, hoću doma”

jedan mamin rođak, ja sam ga zvala djedom, nije se ženio niti je imao djece, uvijek je bio sam, samotnjak i čudak, tek obavijestio nas neki susjedi da mu nije bilo dobro, pa ja skoknuh do njega, nisam ga prepoznala, odavno ga nisam bila vidjela, ali mi se učinilo kako je ostario u vrlo kratkom roku, kuća mu je bila u groznom stanju, a i sam je zaudarao, bio je potpuno zapašten, “trebate nekog?”, na početku je bio napadački raspoložen, a onda se smirio, izgledao je kao da shvaća tko sam, “a to si ti, ti si”, to me je ganulo, pomislila sam da me je prepoznao... “odavno je nisam vidio, cijeli niz godina”, rekao je nekoj susjedi koja je bila u blizini: “to je moja majka, Eleni”; poistovjetio me je sa svojom majkom

i tako je počelo bakino službovanje Alzheimerovoj bolesti, u okviru kojeg se sjećala samo davnašnjih događaja, onih koji su se dogodili vrlo davno, a zaboravljala je današnje, svakidašnje i neophodne stvari; za prošli Uskrs, dok smo tako svi sjedili u selu, u dvorištu, “ej, Marula, čija ono

bješe ova kuća u koju smo došli, kad ćemo doma, sestro mila?” zapitkivala je moju majku svaki čas, a bili smo u kući njenog oca, ali ona je više nije mogla prepoznati, možda i zato što smo je bili renovirali; spominjali su joj vjenčanja i sahrane njenih suseljana i rodbine iz davnih vremena i svega se sjećala, ali je zaboravljala što je radila minutu ranije, “ej, Marula, jesi li mi napravila, sestro, kolač mahalpin? daj da jedem”, govorila joj je iako je pred sobom još uvijek držala tanjur i žlicu kojom je upravo jela istoimenu poslasticu, “tko su svi ovi, što smo ono rekli?” saginjala se diskretno i tobože tiho raspitivala se svako malo o mojim kumovima koji su mi bili u gostima, “to su Andreasovi kumovi, rekoh ti, znaš Andra?” zadirkivali su je, “što me to pitaš, sestro, zar da ne znam našeg Andra!”, samo je za djeda nisu pitali, da li ga se uopće sjećala?

“sjećam se dana kad je umro vaš djed i kad su me nazvali da me obavijeste, na telefon se javio Mihalis, “Maria, dodi, otac ti se razbolio”, samo to mi je rekao ali me je nešto u njegovom glasu uplašilo pa sam odmah zgrabila slušalicu”

tada smo živjeli na Lezbosu, bilo je vrijeme ručka, svi smo bili za stolom i objedovali, zazvonio je telefon, javio se moj očuh, “Maria, za tebe je, otac ti je bolestan”, tako joj je rekao, ali je po izrazu na njegovom licu bilo jasno da je nešto ozbiljnije posrijedi, moja mama je uzela slušalicu i sva je problijedila, skroz je pobijelila, poput majice koju je nosila, umro je djed, i to sasvim neočekivano, bio je dobro, nije bolovao, niti je posrijedi bila neka nesreća, bijaše otišao u polje na rad, nije se vratio na vrijeme, moja baka je poslala ujaka da ga potraži, da su ga ranije potražili, ne znam, možda bi ga zatekli živoga, a on ga je našao nasred njive kako sjedi na jednom kamenu, kao da se umorio pa je sjeo da se odmori, kao da je promatrao oblake u daljini kako mijenjaju oblike, međutim bio je mrtav, Bog da mu dušu prosti”

“ode nam tata tako neslavno, sestro, a oženio se, izrodio djecu, sve redom i na kraju umro tako sam samcat”

“tako su našli i Kalu, pokoj joj duši, ali doma, na stolici, udarila je kap, ima već skoro godinu dana od tada”

njenu kuću je onda kupio Mihalis Ktistisov, bit će da mu dobro ide “biznis”, renovirat će je i onda je prodati, time se bavi

ali većinu kuća u selu kupio je Marios Kupisov koji također renovira kuće da bi ih onda prodavao, kupuje “na veliko”, ispod crkve kupio je dvije stračare, srušio zidove koji su ih dijelili i podigao pravu vilu, i to s bazenom, “čuj, bazen u selu!”, u svakom slučaju ima lijep pogled, gleda na brdo i na dolinu, čujem da je i babičinu kuću kupio

Mihalis Ktistisov je, recimo, nešto kao “kum” čitave regije, priča se čak da ima “plantaže” s travom izvan sela, svi to znaju, nitko ga ne dira, prije neki dan je moja rodica naišla na jednog svog poznanika pandura i on se s njom našalio, “čujem da ste ove godine okitili selo za Božić, stavili ste na ulaz i Djeda Mraza, jel sponzor Ktistis?” “Nego što!” odvrati mu ona i nije se dala isprovocirati, “postavili smo jednog Djeda Mraza koji drži nož i ručnu bombu a oko njega smo posadili mak, pa ako imate nešto protiv, vi otidite do Ktistisa pa mu se požalite!”, u svakom slučaju Mihalis, kako kaže i moja majka “u selu nikoga ne dira”, istina je doduše da se jednom kad su ispod njegovog auta podmetnuli bombu, od eksplozije zapalila potleušica u blizini, ona Vangelisova, ali se srećom vatra nije proširila pa nismo svi nastradali u požaru!

kad smo već kod toga, vrijedno je spomena ono na šta na idoh danas u štampi u članku iz prošlih vremena koji govori o zloglasnom klanu Hasanpulis, u okviru kojeg je bio priložen i originalni članak i to na tadašnjem službenom jeziku, počinjao je ovako nekako: “Klan Hasanpulis se sastojao od trojice Turaka iz mjesta Mamonia u okolini Pafosa...”

Klan Hasanpulis se sastojao od trojice Turaka iz mjesta Mamonia u okolini Pafosa, regiji u kojoj je cvjetao kriminal kao nigdje drugdje na otoku. Dotični kriminalci bijahu

bjegunci, počinioci raznih zlodjela u više navrata, kako u Pafosu, tako i u Limasolu. To je i razlog zbog koga se oni odmetnuše u planine, i staviše se pod komandu jednog Turčina iz Gerovase. Prvi iz klana Hasanpulis, Hasan Ahmet Pulis, bio je aktivan u periodu oko 1887., dok su druga dvojica, braća Mehmet Ahmet Kajmakam i Husein Ahmet Kavunis, djelovali u periodu oko 1894. Kada je 1887. Hasan Ahmet Pulis došao u konflikt s jednim Turčinom zbog neke žene, jednoga dana je upucao svoga suparnika, dok je ovaj jahao magarca. Hasan Pulis je uhapšen i osuđen zbog pokušaja ubojstva na sedam godina zatvora, međutim uspio je pobjeći i skloniti se u planine. Činjenica što je bio bjegunac pred pravdom nikako nije umanjila njegovu žeđ za osvetom. U skladu s tim ubio je jednoga po imenu Demosten Hadžijorjis iz Kelokedara kod Pafosa jer je ovaj navodno bio ukrao dva grla koja pripadahu ocu Hasana Pulisa. Nakon počinjenog ubojstva, policija je objavila potjernicu radi hapšenja vinovnika ovog zlodjela, međutim nije uspjela saznati ništa o njegovom kretanju. Tog dana se sklonio kod nekog prijatelja, da bi se već narednog u zoru krišom sklonio u planine. Međutim, gonila ga je ne samo policija, već i njegovi neprijatelji. Hasan Pulis je htio osvetiti se odgovornom za organizaciju potjere i jedne ga je noći sačekao u zasjedi te ga smrtno ranio. Usprkos tome, ipak se nije uspio otarasiti tog bogatog Turčina koji je unajmljivao druge ne bi li došao glave dotičnom kriminalcu koji se krio u brdima. Boraveći godinu i po dana u brdima oko Pafosa, Hasan Pulis je jednog dana pao u groznicu te je bio primoran vratiti se u mjesto Mamonija gdje je potom krišom boravio. Međutim, policija je saznala za taj njegov silazak u Mamoniju pošto je jedna žena obavijestila policiju o tome. Policijske snage iz Pafosa i Nikozije su odmah prebačene u Mamoniju, prilikom čega je bjegunac uhapšen i prebačen u mjesto Ktema. Pred krivičnim sudom u Ktemi, Hasan Pulis je optužen za ubojstvo. Pošto je utvrđena njegova krivica, sud je većinom glasova donio smrtnu presudu, ali je neposredno

zatim kazna ipak preinačena u doživotnu robiju. Dok se nalazio u zatvoru, uz veliko zadovoljstvo primao je vijesti o akcijama svoja dva rođaka na slobodi, za kojima je policija uludo tragala. Goreći od želje da se ponovo spoji s njima i zajedno s njima opet krene u akcije, pobjegao je jedne noći iz zatvora. Međutim, zadobio je ranu na glavi od sablje kojom su tada čuvari bili naoružani. U nastavku je engleski šef stanice Jales pokrenuo potjeru za trojicom bjegunaca i sve ih pohvatao. Hasan Pulis i jedan od dvojice zatvorenika osuđenih za teška zlodjela su ubijeni, dok se treći predao pa je ponovo vraćen u zatvor. Ostala dvojica iz klana su s vremena na vrijeme silazili s planina i boravili krišom kod raznih jataka. Od njih su i dobivali hranu, odjeću, obuću, oružje i barut. Obično su boravili u mjestima Pisuri, Alektor, Agios Nikolaos, Amargeti i Arhimandrit. Usprkos svemu stanovnici tih mjesta su krišom pomagali odmetnike, iako su se izlagali velikoj opasnosti zbog važećeg zakona. Pripadnici klana Hasanpulis su bili vješti na oružju i odlični strijelci, i zato okršaji s policijom nisu bili kobni po njih niti su ih ikako mogli uhapsiti... Međutim, na kraju je jedna žena, koja je bila u vezi s trojicom razbojnika i koja ih je primila u svoj dom u Kidasiju, odala policiji Pafosa njihovo boravište. Brojne policijske snage su se odmah uputile u selo Kidasi ne bi li uhapsili razbojnike. Međutim, oni su prvi otvorili paljbu na policiju, koja je sa svoje strane uzvratila paljbu. Prvi iz klana Hasanpulis, Karvunis, pogođen je metkom i ubijen, dvojica drugih (drugi pripadnik klana i njegov drug) predali su se policiji. Njihovo hapšenje se dogodilo 5. veljače 1896. Protiv dvojice uhapšenih pokrenut je proces za ubojstvo pred Krivičnim sudom u Pafosu, i pošto su obojica okrivljeni, osuđeni su na smrt vješanjem.*

* Članak Viktora D. Petridisa objavljen je u ondašnjim novinama, a ponovno je objavljen u ciparskom listu *Politis* 5. siječnja 2009.

Ciparski pjesnik Tziapuras* je inspiriran klanom Hasanpulisa napisao stihove:

Hasanpulisa ljuto pleme
Letješe ko sokoli što nemaju breme
U odorama za svako bogovetno vrijeme
Čas u turskoj šetaše, a čas li u grčkoj
A što im dođe glave, mogu zahvaliti jednoj ženskoj

jedan rođak nam je često spominjao nekog zemljaka iz sela koji je bio i daleki rođak naše familije, da su mu djeca posrnula i upetljala se u podzemlje, klubove, kabaree, reketarenje i slične stvari, čak su im pripisivali da su radili i kao plaćene ubojice; naš rođak naravno nije odobravao sve to i zaključio je da je za to što su tako završili bila kriva njihova majka (koja nije bila u rodu s nama) jer je njihov

* Hristodulos Tziapuras, pjesnik i jedan od najpoznatijih pučkih bardova onog vremena, rodom iz Pafosa.

otac (i naš rođak) bio vrlo dobar čovjek, usprkos tome što je kao "mladić ubio čak dvoje-troje ljudi", ali taj nije ubijao bez razloga, kako nam je precizirao s dužnim poštovanjem, uvijek je imao svoje razloge, "jedan mu je htio dirati sestru", i imajući u vidu o kojem se vremenu radi, vjerojatno joj se malo više smješio, a onaj drugi "mu je oteo cijelu njižu", izgleda da su imali imovinskih razmirica o nekom komadićku zemlje, a što se trećeg tiče nije baš točno znao što je bilo s njim, ali mu je sigurno nešto debelo skrivio, jer naš "rodo" nikada ne bi ubio bez razloga a kamoli "zbog novaca", bio je "čovo čestit baš ko što sam i ja", završio bi tetak koji je bio svestrana ličnost, između ostalog sudionik pokreta EOKA (i to u njegovoj drugoj fazi...)*

između ostalog smo se u onoj "bakinoj noći" prisjetili i pokreta EOKA, prvog i onog drugog, pogotovo ako se ima u vidu da su svi članovi bakine obitelji bili članovi pokreta EOKA, mislim, onog prvog; borili su se, bivali osuđivani na robiju, a kad je Grivas** zatim organizirao pokret EOKA

* Pokret EOKA II (1971.) bio je nacionalistička paravojna organizacija koju je osnovao desničarski general grčke vojske Georgios Grivas s ciljem da se po svaku cijenu postigne ujedinjenje s Grčkom, u početku u suradnji s ciparskim arhiepiskopom i prvim predsjednikom nezavisnog Cipra, Makariosom, a kasnije pomoću terorizma i zastrašivanja, da bi na kraju ulazila u oružane borbe, protiveći se Makariosovoj politici koja se zalagala za suverenitet Cipra, a za uniju s Grčkom samo u okviru realnih mogućnosti. Akcije pokreta EOKA II sastojale su se od diverzija, krađa oružja, eksploziva i napada na policijske stanice i vozila. Kasnije je bilo i krvavih okršaja u kojima su žrtve uglavnom bili pobornici Makariosove politike. EOKA II je podržala puč koji se dogodio 15. srpnja 1974. nakon čega je uslijedila operacija Atilla turskih oružanih snaga, i njihova invazija i okupacija sjevernog dijela Cipra; EOKA II je aktivno sudjelovala u nemilim događajima nakon turske invazije otoka i čak štoviše snosi odgovornost za pokolje i druge okrutnosti, od kojih su neke čak okarakterizirane kao zločini protiv čovječnosti od strane UN-a (op. prev.).

** Georgios Grivas (1897., Nikozija-1974., Limasol) kontroverzna ličnost, poznat i po pseudonimu Digenis, bio je ciparski general grčke vojske. Organizirao je i vodio vojni dio borbe Ciprana za ujedinjenje s Grčkom (EOKA). Poslije postizanja neovisnosti od V. Britanije (1960.) i osnivanja Republike Cipar (1971.), stvorio je organizaciju EOKA II (1971.), koja se smatra terorističkom organizacijom. Danas Georgiosa Grivasa slavi ciparska država zbog njegove uloge u pokretu EOKA (op. prev.).

II da bi maknuo Makariosa*, skoro svi njeni rođaci su ga podržali, svi osim bake koja je bila i ostala vjerna Makariosu.

usprkos tome što je dobro znao koja su bila bakina uvjerenja, njen brat Dimos je posjetio djeda da bi ga uvjerio da pristupi pokretu ΕΟΚΑ II, baka je tada odsječno rekla djedu, “ako baš hoćeš idi, ali se ne vraćaj, zamandalit ću vrata!” i usprkos tome što moj djed nije pristupio pokretu, ona nikada nije oprostila bratu što ga je pokušao vrbovati i umiješati u čitavu stvar; čak štoviše, kad je na dan puča naišla na njega negdje u vinogradu kako se šepuri držeći kalašnjikov, mislim da je čak htio da se s njom našali i kaže, “ode glava tvog Makariosa”, pljunula mu je u lice i nije s njim razmijenila više ni riječi dugi niz godina. Možda se u međuvremenu svašta događalo, možda se “njen Makarios” ipak na kraju izvukao, otišao, pa se poslije vratio i nakon tri godine umro, možda su na Cipar došli i Turci i štošta se promijenilo, ali je Despina prznica ostala stabilna u svojoj odluci, događalo se da se sretne s bratom na svadbama, čak i vrlo bliskih ljudi, rodaka, ili po sajmovima, ili pak da se sretnu na ulici ili u crkvi licem u lice, ne bi mu uputila ni riječ, mnogo vremena kasnije i prije no što će se ozbiljno razboljeti, mislim da mu je rekla jedno suho zdravo tek tako u znak pomirenja, kao primirje, da se razrijedi zla krv, da bi se i ona mogla ispovijediti i pričestiti.

“tako mu je i trebalo, uništili su nam domovinu sa svim tim svojim čojstvima, doveli nam Turke”

“umjesto da su se išli boriti, pravili su se važni odavde sa sigurnog”

* Makarios III. – rođen je kao Mihail Hristodulu Muskos 1913. u Pafosu, bio je ciparski crkveni velikodostojnik i državnik, arhiepiskop ciparske crkve (1950.–1977.) i prvi predsjednik Cipra (1960.–1977.). U svoja tri uzastopna mandata kao predsjednik države uspio je preživjeti četiri pokušaja atentata i državni udar. Umro je od srčanog udara 1977. u Nikoziji. Ciprani ga smatraju svojim “ocem nacije” ili etnarhom (op. prev.).

“a tek oni iz pokreta ΕΟΚΑ II koji su pobili one nevine duše koje su pokopali tu iznad našeg sela”

“a gdje točno?”

“malo ih je koji znaju, pričaju da su ih prvo zakopali drugdje, ali je iste noći Bayrak* u vijestima objavio gdje točno, pa su promijenili mjesto da ih nitko ne nađe”

“obavezali su ljude iz sela koji su imali kamione da ih cijele noći prevoze do kamenoloma, ako se ne varam, a onda su ih opet premjestili, ni u smrti im ne daju mira”

“i gdje su sada zakopani?”

“zar po našim poljima? po onima koja su kraj potoka? gdje ste se igrali kao djeca, tamo uz ledinu gdje ideš sve dok ne naiđeš na stabla rogača, mislim da su tamo gore, Bog da im dušu prosti”

“zar još treba da ih žalim, pa to su Turci! zar su nam malo zla nanijeli?”

“nemoj tako, sestro, grijeh je, izveli su ih iz njihovih domova, povelili ih u nepoznato i ubili, čak je među žrtvama bilo i dječice, kažu, zato bolje muči, grehota je”

u našem su selu u masovnoj grobnici pokopani Turci s Cipra, to svi znaju u okolici, pa i šire, nisu ih ubili naši zemljaci iz sela, “donijeli su ih izdaleka, zakopavali ih cijelu noć i onda otišli”, bilo je to ‘74., tada se svašta događalo

“pa dobro zar tolike godine da nitko ništa ne kaže o tome? ali reci mi molim te, govori li tko uopće o svemu tome”

recimo da su tada bila druga vremena, a onda su prije nekoliko godina odlučili da tamo gdje su po pričama zakopani postavili antene za mobilnu telefoniju, i čim se pročulo da dolaze kopati otišli su neki naši susjedi iz sela i iskopali većinu kostiju pa ih odnijeli i zakopali na drugo mjesto da ih ne bi slučajno otkrili pa da ispadne da smo mi krivi za sve; i tako kad su nedavno došli ljudi iz komisije za nestale osobe koja traži za masovnim grobnicama uz

* Bayrak – radiostanica turskih Ciprana osnovana 25. prosinca 1963.

pomoć uzoraka DNK, bilo naših ili Turaka, našli su mjesto izrovano i svega nešto malo kostiju, pitali su ali opet nitko nije znao ništa o svemu tome”

“dobro govoriš, ima toliko obitelji koje iščekuju s neizvjesnošću da saznaju bilo što, za svoju djecu, za svoje, tolike godine čekaju”

“Marula, zaboravih ti reći, vidjela sam u novinama o Panajotisovom sinu”

mi nismo poznavali gospodina Panajotisa, bio je završio za učitelja pa je živio u gradu, gdje je i radio, imao je dvije kćeri i jednog sina, moja majka se sjeća njegovog sina, bio mu je najstarije dijete, ”dovodio ga je ovdje gore, bio je tako visok, mršav, kao čempres, lijep i miran, a bio je veoma dobar učenik”, dičio se gospodin Panajotis svojim sinom, “taj će daleko dogurati”, govorio im je, “i jednog dana će o njemu pisati u novinama”

24

S P R O V O D

U subotu 15. listopada 2007. će se održati sprovod našeg voljenog sina prvenca, brata i ujaka

A N D R E A S A P. N E O F I T U A

rođenog 1954., maturanta Druge tehničke škole u Limasolu, pješaka rezervista 132. pješadijskog bataljuna kome se gubi svaki trag nakon druge faze invazije turskih vojnih snaga. Posmrtni ostaci su mu pronađeni u masovnoj grobnici zajedno s ostacima još petero osoba, u okolini Famaguste, oblasti pod okupacijom, izvršena je i identifikacija ostataka na temelju genetskog materijala uzetog od njegovih roditelja.

Pozivamo sve kojima je ostao u lijepom sjećanju da prisustvuju misi zadušnici koja će biti služena u hramu Svih svetih u subotu 15. listopada 2007. godine, u tri sata poslijepodne.

Obitelj će primiti sućut u crkvi, prije mise zadušnice.

Posmrtno govore će u ime njegovih profesora održati gospodin K. H., kao i L., starija sestra pokojnika.

Poslije mise bit će poslužena kava u roditeljskom domu pokojnika.

Majka, sestre, bliža i dalja rodbina

25